

TIESĪBU PALĪGAVOTU PUBLICĒŠANAS NEPIECIEŠAMĪBA DEMOKRĀTISKĀ TIESISKĀ VALSTĪ

THE NEED FOR PUBLICATION OF SUBSIDIARY SOURCES OF LAW IN A DEMOCRATIC STATE GOVERNED BY THE RULE OF LAW

Zoja Bruģe, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorante

Summary

Use of subsidiary sources of law (diversity) ensures quality decision-making. The use of subsidiary sources of law is affected by their availability. One of the subsidiary sources of law is the decision on the contested administrative act. This article analyses the issue of these decisions and making available thereof. It is concluded in the article that the decision on the contested administrative act is not publicly available, and this is an obstacle for its use in making of new decisions. To remove this obstacle, to promote the openness of public administration and to solve potential dispute in pre-trial process, the article suggests publishing the decision on the contested administrative act.

Atslēgvārdi: tiesību palīgavoti, tiesību palīgavotu pieejamība, lēmums par apstrīdēto administratīvo aktu

Keywords: subsidiary sources of law, availability of subsidiary sources of law, decision on the contested administrative act

Ievads

Tiesību avotu daudzveidība ir pamats kvalitatīva lēmuma pieņemšanai. Attīstot tehnoloģiju izmantošanu, t. i., elektronizējot un digitalizējot lēmumu pieņemšanas procesu un paplašinot izpratni par atklātu valsts pārvaldi, kā arī veicinot sabiedrības līdzdalību lēmumu pieņemšanā, ir jāaktualizē jautājums – vai demokrātiskā tiesiskā valstī mūsdienās ir pieļaujams, ka netiek nodrošināta tiesību palīgavotu pieejamība sabiedrībai? Tiesību palīgavotu pieejamība veido būtisko priekšnoteikumu to turpmākai izmantošanai. Minētais nozīmē, ka lēmumu pieņemšanā tiesību palīgavoti netiks izmantoti, ja to pieejamība nebūs nodrošināta vai būs apgrūtināta. Šādu pieeju varētu saprast, ja iepazīšanās ar nepieciešamo dokumentu aizvien paredzētu nosūtīt pieprasījumu, izmantot pasta un arhīva pakalpojumus, kā arī veikt individuālo datu atlasī (it īpaši, ja lēmums jāpieņem ierobežotā termiņā). Turpretim mūsdienās būtiski ir attīstījusies elektronisko dokumentu aprīte (kas ļauj ar interesējošo dokumentu iepazīties attālināti), dažādu valsts un pašvaldības informācijas sistēmu izmantošana

un pat automatizēta datu apmaiņa. Tādēļ autore vēlas rosināt diskusiju par nepieciešamību publicēt tiesību palīgavotus. Šajā rakstā no tiesību palīgavotiem izceļami augstākas iestādes (Administratīvā procesa likuma izpratnē) lēmumi par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem.

Raksta mērķis ir analizēt augstākas iestādes lēmumu par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem izmantošanu jaunā lēmuma pieņemšanā. Šī mērķa sasniegšanai izvirzīti trīs uzdevumi: raksturot tiesību palīgavotu attīstību Latvijā (nacionālo tiesību avotu doktrīnā), apzināt šādu augstākas iestādes lēmumu pieejamību, kā arī izteikt priekšlikumu tiesiskā regulējuma pilnveidošanai.

1. Tiesību palīgavotu attīstība Latvijā

Profesore Daiga Rezevska uzsver, ka tieši tiesību avotu daudzveidība ir nenoliedzams tainīga lēmuma pieņemšanas priekšnoteikums, jo nodrošina maksimālu tiesību piemērotāja objektivitāti un vienīgā pareizā un tainīgā lēmuma atrašanu un pieņemšanu konkrētajā lietā.¹ Izpratne par tiesību palīgavotiem vēsturiski ir mainījusies.² Starpkaru Latvijā tika uzsvērtā nepieciešamība lēmuma pieņemšanā izmantot tiesību palīgavotus – tiesu praksi un zinātne. Saskaņā ar prof. Augustu Lēberu (1865–1948) tiesību palīgavoti ir juristu tiesības, t. i., tiesu prakse (tolaik arī praktika) un zinātne. Prof. A. Lēbers skaidroja, ka likumi nesatur un nevar saturēt atbildi uz visiem juridiskajiem jautājumiem, tādēļ tiesu prakses uzdevums ir papildināt likumu normas, savukārt tiesību zinātnes uzdevums ir attīstīt tiesības un dot tām zināmu virzienu.³ Atbilstoši Robertam Akmentiņam (1880–1956) tiesību palīgavoti ir tiesu precedenti, parlamentāriskie precedenti un administratīvie rīkojumi, R. Akmentiņš to izmantošanu pamatoja ar juridiskās obstrukcijas aizlieguma principu.⁴ Pēc valsts neatkarības atjaunošanas (*de facto*) tiesu prakse un tiesību zinātne tika atzītas par galvenajiem tiesību palīgavotiem. Pēc prof. Edgara Meļķiša (1929–2009) domām, tiesību palīgavotu – tiesu prakses un tiesību doktrīnas – izmantošana pastiprina nolēmuma pamatojumu vai argumentāciju.⁵ Arī Juris Jelāgins skaidroja, ka tiesību palīgavotus – tiesu praksi un tiesību zinātnes atziņas – izmanto kā argumentus, lai pieņemtu kvalitatīvu lēmumu.⁶ 21. gadsimta sākumā aktualizējās jautājums par nepieciešamību nošķirt jēdzienus “tiesu prakse” un “judikatūra”.⁷ Šo jēdzienu

¹ Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. izd. Rīga: [aut. izd.], 2015, 75. lpp.

² Plašāk par tiesību avotu iedalījuma attīstību sk.: Rezevska D. Nacionālās tiesību avotu doktrīnas attīstība gadsimta laikā. Grām.: Tiesības un tiesiskā vide mainīgos apstākļos. Latvijas Universitātes 79. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021.

³ Lēbers A. Ewads tiesību zinībās. Pēc Latvijas Augstskolā lasītam lekcijām 1920./21. gadā. Rīga: Studentu Padomes izdevums, 1921, 79.–82. lpp.

⁴ Akmentiņš R. Tiesību zinību teorija. Rīga: [b. i.], 1928, 64.–67. lpp.

⁵ Meļķīsis E. Juridisko jēdzienu un normu abstraktums kā tiesību sistēmu vienojošais elements. Grām.: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rakstu krājums. Rīga: TNA, 1999, 32.–33. lpp.

⁶ Jelāgins J. Tiesību pamatavoti. Grām.: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rakstu krājums. Rīga: TNA, 1999, 63.–64. lpp.

⁷ Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība. Funkcijas likumā, piemērošana konkrētā gadījumā, kontrole augstākā iestādē un tiesā. Likums un Tiesības, 2003, Nr. 7 (47), 166. lpp.; Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: [aut. izd.], 2004, 71.–73. lpp.

nošķiršana vēlāk aktualizēja arī jautājumu par jēdziena “judikatūra” konkretizāciju.⁸ Tiesību palīgavotu nozīmei vairākos pētījumos pievērsusi uzmanību *Dr. iur.* Diāna Apse.⁹ Tāpat tiesību palīgavotu izmantošanā nav plašāk analizēts jautājums par citiem tiesību palīgavotu veidiem un to identificēšanu.

Vienlaikus ir jāņem vērā, ka tiesību palīgavotu saraksts nav noslēgts – prof. D. Rezevska uzsver, ka tiesību palīgavoti var būt likumdošanas procesā izmantotie materiāli, tiesnešu atsevišķās domas¹⁰ un tamlīdzīgi materiāli, proti, palīgavots ir jebkurš avots, ko tiesnesis izmanto, lai sasniegtu un pieņemtū taisnīgu nolēmumu.¹¹ Minētais ir aktuāls arī pirmstiesas procesā, proti, tas, kādus tiesību palīgavotus tiesību piemērotājs izmanto, pieņemot sākotnējo lēmumu vai izskatot apstrīdēšanas iesniegumu. Viens no tiem ir augstākas iestādes lēmumi par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem. To pamato apstrīdēšanas institūta uzdevums – panākt ātrāku tiesību aizsardzību, dot iespēju valsts pārvaldei pašai novērst kļūdas un atslēgt administratīvās tiesas.¹² Lēmums par apstrīdēto administratīvo aktu satur vērtējumu par apstrīdēšanas iesnieguma izskatīšanas pieļaujamību un pamatotību, t. i., vērtējumu par konkrētās lietas faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem un, ja nepieciešams, arī par jauniem apstākļiem konkrētajā lietā. Tādēļ šajā aspektā ir konstatējama līdzība starp tiesu nolēmumiem un augstākas iestādes lēmumiem par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem. Piemēram, Anita Kovaļevska 2013. gadā uzsvēra, ka nevienveidīga tiesu prakse var radīt ne tikai tiesiskās vienlīdzības un tiesiskās drošības principu pārkāpumu, bet arī tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu.¹³ Piemēram, *Dr. iur.* Ginta Krūkle 2022. gadā vērsusi uzmanību uz to, ka, no vienas puses, tiesai ir jāseko agrākām tiesnešu tiesībām (tiesiskās sistēmas stabilitātes, kontinuitātes, tiesiskuma un vienlīdzības prasību dēļ), bet, no otras puses, tiesai noteiktos gadījumos ir jāatkāpjas no agrākām tiesnešu tiesībām (taisnīguma principa un vienlīdzības principa negatīvās izpausmes dēļ).¹⁴ Ja, pieņemot jaunus lēmumus, plašāk

⁸ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, 2010, Nr. 1; Apse D. Judikatūras jēdziena satura meklējumi Latvijā. Grām.: Aktuālas tiesību realizācijas problēmas. Latvijas Universitātes 69. konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011; Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību jēdziens, evolūcija un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2011; Miķelsons G. Judikatūras nozīme Latvijas kā demokrātiskas tiesiskās valsts tiesiskajā sistēmā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2015.

⁹ Apse D. Tiesību palīgavotu mijiedarbības aspekti. Promocijai izvirzīto darbu kopsavilkums (publikāciju kopa). Rīga: Latvijas Universitāte, 2013.

¹⁰ Tiesnešu atsevišķās domas ir īpašs analītisks palīgavots, kas veicina sabiedrības saliedētību un tiesu darbības efektivitāti. Sk.: Apse D. Tiesiskums un tiesību palīgavoti. Grām.: Inovāciju juridiskais nodrošinājums. Latvijas Universitātes 70. konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 298. lpp.

¹¹ Rezevska D. Judikatūra kā tiesību avots: izpratne un pielietošana. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, 2010, Nr. 1, 29. lpp. Līdzīgi sk.: Apse D. Kazuistikas nozīme Latvijas tiesību teorijā un vēsturē. Likums un Tiesības, 2008, Nr. 6 (106), 189. lpp.; Sniedzīte G. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. Jurista Vārds, 2005, Nr. 39 (394).

¹² Briede J., Danovskis E., Kovaļevska A. Administratīvā procesa tiesības. Mācību grāmata. Rīga: TNA, 2023, 174. lpp. Līdzīgi sk.: Senāta 29.11.2011. lēmums lietā Nr. SKA-1001/2011, 16. pkt.; Senāta 05.07.2018. lēmums lietā Nr. SKA-1277/2018, 7. pkt.; Senāta 11.03.2019. lēmums lietā Nr. SKA-1052/2019, 6. pkt.; Senāta 18.06.2021. lēmums lietā Nr. SKA-969/2021, 6. pkt.

¹³ Kovaļevska A. Tiesu prakses vienveidība tiesību uz taisnīgu tiesu kontekstā. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, 2013, Nr. 6, 48. lpp.

¹⁴ Krūkle G. Judikatūras maiņa, tiesiskā noteiktība un tiesiskās palāvības princips. Grām.: Latvijas Republikas Satversmei – 100. Latvijas Universitātes 80. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2022, 313., 318. lpp.

tiktu izmantoti augstākas iestādes lēmumi par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem, tas sekmētu iestādes vienveidīgas prakses veidošanu un informēšanu par to, kā arī nepieciešamības gadījumā dotu iespēju izvērstākai argumentācijai par atšķirīga risinājuma izvēli vai arī prakses maiņas nepieciešamību. Ņemot to vērā, secināms, ka, ciktāl saskatāms augstākas iestādes un tiesas kopīgs uzdevums pārbaudīt apstrīdēta lēmuma tiesiskumu, tiktāl iepriekš minēto par tiesu praksi un judikatūru var attiecināt uz augstākas iestādes lēmumiem par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem (augstākas iestādes prakse) un tajos paustajām atziņām (augstākas iestādes judikatūra). Tas pēc būtības turpina Pētera Mucinieka (1899–1980) 1938. gadā izteikto atziņu par administratīvo praksi: “Ja tiesu iestāžu agrākos spriedumus var respektēt analogiskās lietās, tad tāpat var darīt ar administratīvo iestāžu lēmumiem un rīkojumiem.”¹⁵ Tātad augstākas iestādes lēmumi par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem ir atzīstami par tiesību palīgavotu.

Ieskats tiesību palīgavotu attīstībā Latvijā atklāj, ka dažādos tiesību palīgavotos atsevišķi izceļami augstākas iestādes lēmumi par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem. Šādu lēmumu plašāka izmantošana sekmētu potenciālo strīdu risināšanu pirmstiesas procesā un nodrošinātu vienotas prakses veidošanu attiecīgajās lietās.

2. Augstākas iestādes lēmumi par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem: to pieejamība

Augstākas iestādes lēmumus par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem, vēl jo vairāk augstākas iestādes praksi un judikatūru, praktiski izmantot kā tiesību palīgavotus nav iespējams būtiska trūkuma dēļ – šie lēmumi nav publiski pieejami. Proti, ar citiem iepriekš minētajiem tiesību palīgavotiem var iepazīties Saeimas likumdošanas portālā, Valsts kancelejas tiesību aktu projektu portālā, tiesas portālā “E-lieta” vai arī publicētajos izdevumos, bibliotēkā, arhīvā. Savukārt ar augstākas iestādes lēmumu par apstrīdēto administratīvo aktu persona var iepazīties, tikai iesniedzot attiecīgu iesniegumu. Tāpēc sabiedrībai ir apgrūtināta iespēja iepazīties ar šādiem lēmumiem. It īpaši, ņemot vērā, ka lietvedības informācijas sistēmas var nenodrošināt datu atlasī augstā detalizācijas pakāpē, interesējošās informācijas saņemšanas priekšnoteikums varētu būt papildu informācija – lēmumu identificējoša informācija.

Ne Administratīvā procesa likums, ne Valsts pārvaldes iekārtas likums, ne arī Pašvaldību likums neuzliek par pienākumu publicēt augstākas iestādes lēmumus par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem. Tādēļ šādas informācijas pieejamība ir atkarīga no iestādes iniciatīvas informēt sabiedrību par aktualitātēm nozarē vai iestādes darbības rezultātiem.

Iepazīstoties ar valsts iestāžu tīmekļa vietnēs pieejamo informāciju, atrasti šādi pozitīvi vērtējami piemēri. Iepirkumu uzraudzības birojs¹⁶ un Vides pārraudzības

¹⁵ Mucinieks P. Latvijas pašvaldību iekārta. Rīga: LU Studentu padomes grāmatnīca, 1938, 30.–31. lpp.

¹⁶ Iepirkumu uzraudzības biroja 2020.–2021. gada publiskais pārskats, www.iub.gov.lv/lv/publikacijas-un-parskati [aplūkots 09.10.2022.].

valsts birojs¹⁷ informē sabiedrību par apstrīdēšanas statistiku, savukārt Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija¹⁸ ne vien informē sabiedrību par saņemto apstrīdēšanas iesniegumu statistiku, bet arī sniedz vērtējumu par tās rezultātiem. Augsti novērtējama ir Uzņēmumu reģistra prakse publicēt galvenā valsts notāra lēmumus.¹⁹ Šādu praksi prof. Ringolds Balodis pamato ar labas pārvaldības principa ideju – dot iespēju iepazīties ar pieņemtajiem lēmumiem un uzzināt iestādes praksi attiecīgajā jautājumā.²⁰ Vienlaikus prof. R. Balodis atzīmē, ka šāda pieeja ir ietekmējusi iestādes prakses attīstību – sabiedrībai tika dota iespēja strīdā ar Uzņēmumu reģistru balstīties uz pašas iestādes tiesisko argumentāciju citās lietās, tādējādi nedodot iestādei iespēju bezatbildīgi mainīt praksi.²¹ Pozitīvus minētās prakses rezultātus uzskatāmi attēlo statistikas dati par Uzņēmumu reģistra darbības rezultātiem 2012.–2016. gadā,²² kuri ļauj aprēķināt, ka 2016. gadā tika sasniegts šāds rezultāts: apstrīdēšanas rādītājs – 0,10%, pārsūdzēšanas rādītājs – 0,01%. Neskatoties uz to, ka nav pieejami aktuālākie Uzņēmumu reģistra statistikas dati²³ par lēmumu apstrīdēšanas rādītājiem, pozitīvs šādas prakses piemērs apliecina, ka publicētie lēmumi tiek izmantoti citu lēmumu pieņemšanā.

Iepazīstoties ar valstspilsētu pašvaldību tīmekļa vietnē pieejamo informāciju par 2022. gadā domes sēdēs izskatāmajiem jautājumiem,²⁴ konstatēts, ka Jūrmalā, Ventspilī, Valmierā, Jelgavā, Rēzeknē un Daugavpilī domes sēdes protokoli un tiem pievienotie dokumenti nesniedz informāciju par lēmumiem, ar kuriem tiek izskatīts apstrīdēšanas iesniegums. Informācija par šāda veida lēmumu pieņemšanu ir pieejama Ogrē un Liepājā, bet lēmums ir publicēts izrakstu veidā, tādējādi nav iespējams iepazīties ar lēmumā ietvertu pamatojumu.²⁵ Pozitīvi vērtējama Jēkabpils pašvaldības prakse publicēt anonimizētus domes lēmumus par apstrīdētajiem lēmumiem, vienlaikus tas ļauj apkopot statistikas datus par apstrīdēto lēmumu skaitu no visiem domes sēdē izskatītajiem jautājumiem: 2018. gadā 4 no 604, 2019. gadā – 3 no 652,

¹⁷ Vides pārraudzības valsts biroja statistika par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem 2017.–2021., www.vpvb.gov.lv/lv/statistika [aplūkots 09.10.2022.].

¹⁸ Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas 2019.–2020. gada publiskais pārskats, www.vdeavk.gov.lv/lv/publikacijas-un-parskati [aplūkots 09.10.2022.].

¹⁹ Galvenā valsts notāra lēmumi, www.ur.gov.lv/lv/specializeta-informacija/galvena-valsts-notara-lemumi/ [aplūkoti 07.10.2022.].

²⁰ Balodis R. Labas pārvaldības princips Uzņēmumu reģistra darbā. Jurista Vārds, 2011, Nr. 40 (687). Līdzīgi sk.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs: Vēsture. Prakse. Komentāri. Rīga: TNA, 2010, 48. lpp.

²¹ Balodis R. Uzņēmumu reģistra tiesību piemērošanas prakses loma likumu interpretācijas valdošā viedokļa veidošanā Latvijā. Grām.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra tiesību piemērošanas prakse. Komerctiesības, biedrošanās tiesības un publiskie reģistri. Rīga: Zvaigzne ABC, 2013, 12.–13. lpp. Līdzīgi: valsts pārvalde ir saistīta ar savu praksi gan likuma interpretācijā, gan pieņemot lēmumu savas rīcības brīvības ietvaros. Sk.: Levits E. Par tiesiskās vienlīdzības principu. Latvijas Vēstnesis, 2003, Nr. 68.

²² Paidere G., Aužele I. Uzņēmumu reģistrs: tiesiskās palāvbības princips Uzņēmumu reģistra praksē. Grām.: Vispārējie tiesību principi: tiesiskā drošība un tiesiskā palāvbība. Valsts pārvalde. Business. Jurisprudence. Rakstu krājums. Rīga: TNA, 2017, 131. lpp.

²³ Uzņēmumu reģistra publiskais 2018.–2021. gada pārskats, www.ur.gov.lv/lv/par-mums/gada-publis-kie-parskati/ [aplūkots 20.11.2022.].

²⁴ Domes lēmumi ir publiski pieejami. Sk.: Par pašvaldībām: 19.05.1994. likums, 26. panta piektā daļa (red.: 04.03.1998.–17.03.2005.), 26. panta trešā daļa (red.: 18.03.2005.–31.12.2022.); Pašvaldību likums: 20.10.2022. likums, 38. panta sestā daļa (red. no: 01.01.2023.).

²⁵ Piemēram, sk.: Liepājas valstspilsētas pašvaldības domes 15.09.2022. sēdes darba kārtība, 11. jaut., www.liepaja.lv/dokumenti/ [aplūkots 10.12.2022.]; Ogres domes 31.03.2022. sēdes darba kārtība, 36. jaut., www.ogresnovads.lv/lv/2022-gada-pienemtie-lemumi [aplūkots 10.12.2022.].

2020. gadā – 7 no 620, 2021. gadā – 5 no 922, 2022. gadā – 8 no 1298.²⁶ Tomēr jāņem vērā, ka šādu datu atlase, vēl jo vairāk nepieciešamo lēmumu atlase, ir apgrūtināta, jo prasa iepazīties ar visām domes sēžu darba kārtībām. Tādēļ pozitīvi ir vērtējama Rīgas pašvaldības prakse nodrošināt rīku interesējošās informācijas atlasei (aizpildot datu laukus: datums, dokumenta veids, pat vārds nosaukumā). Šis rīks ļauj apkopot statistikas datus par apstrīdēto lēmumu skaitu no visiem domes pieņemtajiem lēmumiem: 2018. gadā – 11 no 1226, 2019. gadā – 9 no 963, 2020. gadā – 2 no 1015, 2021. gadā – 10 no 897, 2022. gadā – 5 no 1007.²⁷ Šie dati rāda, ka Jēkabpils un Rīgas pašvaldībā pēdējo piecu gadu laikā ir zems lēmumu apstrīdēšanas rādītājs, tomēr jāņem vērā, ka šie dati nevar pilnvērtīgi raksturot lēmumu apstrīdēšanas rādītāju pašvaldībās, jo pašvaldība var noteikt speciālu lēmumu apstrīdēšanas kārtību kādā jomā (funkciju izpildē), un rezultātā apstrīdēšanas iesniegums domes sēdē netiks izskatīts.

Ņemot vērā iepriekš minēto, konstatējams, ka *Dr. iur. D. Apse* viedoklis – judikatūras atziņu raksturo publiskās pieejamības pakāpe, jo apgrūtināta vai neiespējama šo atziņu pieejamība apgrūtināta tiesībzinātnieku darbu, veicot izpēti, un sabiedrības tiesības zināt savas tiesības,²⁸ – gandrīz pēc desmit gadiem ir aktuāls arī attiecībā uz augstākas iestādes lēmumiem par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem, proti, par šo lēmumu pieejamību.

Ieskats par augstākas iestādes lēmumu par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem pieejamību sabiedrībai liecina, ka šobrīd to pieejamība nav pienācīgi nodrošināta, tādēļ šādu lēmumu pieejamība stiprinātu valsts pārvaldes atklātību un veicinātu tiesisku noteiktību. Papildus minēto lēmumu pieejamība sekmētu arī to izmantošanu zinātniskajā darbībā (piemēram, attiecīgās jomas prakses analīze).

3. Nākotnes izaicinājums publicēt augstākas iestādes lēmumus par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem

Jautājums par augstākas iestādes lēmumu par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem pieejamību veido pamatu turpmākai diskusijai par valsts pārvaldes gatavību nodrošināt šo lēmumu publicēšanu. Šī jautājuma nozīmi raksturo asoc. prof. Irēnas Kucinas 2014. gadā norādītais – ka tiesu nolēmumu publiska pieejamība internetā veicina tiesas procesu caurskatāmību un sabiedrības uzticību tiesu varai, kā arī tas ir instruments, kā tuvināt sabiedrību ar tiesu varu, veicināt dialogu un savstarpējo komunikāciju,²⁹ – proti, attiecinot to uz pirmstiesas procesu, tieši uz augstākas iestādes lēmumiem par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem. Viens no risinājumiem, kas nodrošinātu, ka šādi augstākas iestādes lēmumi būtu pieejami, ir noteikt pienākumu augstākai iestādei publicēt lēmumus par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem.

²⁶ Statistikas dati iegūti, apkopojot datus no publiski pieejamām domes sēdes darba kārtībām un tām pievienotiem dokumentiem, www.jekabpils.lv/lv/domes-lemumi [aplūkoti 12.03.2023.].

²⁷ Statistikas dati iegūti, apkopojot datus no publiski pieejamiem datiem, izmantojot elektronisko dokumentu meklēšanas rīku, www.riga.lv/lv/normativie-akti [aplūkoti 12.03.2023.].

²⁸ Apse D. Tiesību zinātne un tiesnešu tiesības. Juridiskā Zinātne, 2013, Nr. 4, 18. lpp.

²⁹ Kucina I. Tiesu prakses publicēšana kā viens no tiesas atvērtības instrumentiem. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, 2014, Nr. 9, 34.–36. lpp.

Viens no iespējamiem risinājumiem ir veikt šādu grozījumu Administratīvā procesa likumā – papildināt likumu ar 81.¹ pantu šādā redakcijā: “**81.¹ Lēmuma par apstrīdēto administratīvo aktu pieejamība** (1) Lēmums par apstrīdēto administratīvo aktu ir pieejams administratīvā procesa dalībniekiem, kā arī likumā noteiktajā kārtībā un apjomā ikvienai citai personai. (2) Augstākas iestādes lēmumu, kas stājies spēkā un kļuvis neapstrīdams, publicē augstākas iestādes mājaslapā internetā. Publicējot lēmumu, aizsedz to informācijas daļu, kas atklāj personas identitāti vai satur ierobežotas pieejamības informāciju (aizstājot ar attiecīgu norādi). Augstāka iestāde var publicēt arī pārsūdzēto lēmumu, ja lēmumā tiek formulētas būtiskas atziņas. (3) Mājaslapā internetā nodrošina šā panta otrajā daļā minēto lēmumu sadali vai atlasī atbilstoši administratīvā akta izdevēja funkcijām, kuru uzraudzība ir augstākas iestādes kompetencē.”

Minētais priekšlikums formulēts, respektējot Administratīvā procesa likuma 108.² panta stilu. Vienlaikus tas paredz trīs būtiskas atšķirības. Pirmkārt, tas prasa publicēt tikai tādus augstākas iestādes lēmumus, kuri stājušies spēkā un kļuvuši neapstrīdami (lai mazinātu administratīvo slogu jaunā pienākuma izpildei). Vienlaikus priekšlikums ļauj augstākai iestādei publicēt arī pārsūdzēto lēmumu, ja tā uzskata to par svarīgu. Otrkārt, tas prasa plašāku anonimizēšanu, lai uzsvērtu faktisko un tiesisko apstākļu vērtēšanu. Treškārt, tas prasa nodrošināt sabiedrībai iespēju iepazīties ar attiecīgās iestādes praksi konkrētajā jomā.

Kopsavilkums

1. Augstākas iestādes lēmumi par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem ir izmantojami kā tiesību palīgavots jaunu lēmumu pieņemšanā. To plašāka izmantošana dos iespēju sabiedrībai apzināt attiecīgās augstākās iestādes praksi, tādējādi nodrošinot kvalitatīvāku lēmumu pieņemšanu un sabiedrības papildu informēšanu.
2. Tas, ka augstākas iestādes lēmumi par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem nav pieejami sabiedrībai, ir būtisks šķērslis to izmantošanai, pieņemot jaunus lēmumus. No vienas puses, šobrīd sabiedrības iespēja iepazīties ar šādiem lēmumiem ir apgrūtināta, vienlaikus, no otras puses, arī tiesību piemērotājam var būt liegta iespēja apzināt līdz šim aktualizētus problēmjaudījumus attiecīgajā jomā.
3. Anonimizētu augstākas iestādes lēmumu par apstrīdētajiem administratīvajiem aktiem publicēšana sekmētu to izmantošanu jaunāku lēmumu pieņemšanā un veicinātu valsts pārvaldes darbības atklātību.